

Mistři odborné výchovy jsou také pedagogičtí pracovníci

Rudolf Šrámek

Také mistři odborné výchovy jsou pedagogičtí pracovníci (např. Bělina, 2001). Jejich počet v uplynulém desetiletí však značně poklesl v souvislosti se snižováním počtu učilišť. Těch bylo na začátku období 668, na konci desetiletí jen 483. V roce 1990 vykonávalo práci mistra odborné výchovy 17 195 osob, v roce 2000 pouze 7 163 osob (Lacina, 2001). Nicméně i mistři odborné výchovy mají být podle zavazující Bílé knihy minimálně bakaláři (Národní program . . . , 2001). Tento požadavek je konkretizován do návrhů, aby bakalářský stupeň vysokoškolského vzdělání mistrů odborné výchovy byl z oboru pedagogiky respektive učitelství (např. Husník, 2001). Z toho vyplývá, že tato kategorie pedagogických pracovníků musí být více a lépe opečovávaná, než tomu bylo doposud, a to právě vysokoškolskými pracovišti pro přípravné vzdělávání učitelů (Šrámek, 2001).

Například náš průzkum míry obtížnosti pedagogických činností mistrů odborné výchovy přináší podněty ke kodifikaci nezbytných standardů i pro přípravné vzdělávání mistrů odborné výchovy.

Průzkum byl proveden roku 2000. Uskutečnil se v 15 okresech (Blansko, Brno, Brno-venkov, Bruntál, Břeclav, České Budějovice, Český Krumlov, Hodonín, Jeseník, Jindřichův Hradec, Kroměříž, Olomouc, Přerov, Vsetín a Znojmo). Zapojilo se do něj 32 učilišť. Tyto školy zahrnovaly více než 10 směrů odborného vzdělávání (např. směr chemický, lesnický, obchodní, oděvní, podnikatelský, potravinářský, stavebnický, strojírenský, zahradnický a zemědělský) a více než 60 učebních a studijních oborů (např. obor automechanik, číšník, farmář, klempíř, konzervář, kuchař, prodavač, řezník, sladovnický a zedník). Respondentů (mistrů odborné výchovy) bylo 283. Pilotáž byla provedena roku 1999. Zúčastnilo se jí 43 mistrů odborné výchovy (24 mužů a 19 žen). Charakteristiku respondentů uvádí tabulka 1, rozdělení respondentů uvádí tabulka 2. Uvádíme rovněž seznam pedagogických činností posuzovaných v individuálních dotaznících.¹ Průzkum souvisí s řešením výzkumného záměru PEF MZLU v Brně (MSM 43110007, 1999 až 2003).²

Seznam posuzovaných pedagogických činností

1. Formulování výchovných cílů vyučovací jednotky

¹ Pouhá orientační čísla činností, ne pořadí činností.

² Podílel se na něm autor sdělení se svými externími spolupracovníky.

Tab. 1: *Charakteristika respondentů*

Znaky respondentů	Muži	Ženy	Celkem
Rozsah věku v letech	21–65	20–58	20–65
Průměr věku v letech	44,21	39,71	42,21
Nejčastější délka věku v letech	17×50 let	10×45 let	20×50 let
Rozsah délky praxe vůbec v letech	1–45	1–43	1–45
Průměr délky praxe vůbec v letech	24,10	18,19	21,47
Nejčastější délka praxe vůbec v letech	12×30 let	10×25 let	20×25 let
Rozsah délky pedagogické praxe v letech	1–38	1–35	1–38
Průměr délky pedagogické praxe v letech	12,17	8,83	10,68
Nejčastější délka pedagog. praxe v letech	15×1 rok	16×2 roky	25×8 let
Počet respondentů	157	126	283

Tab. 2: *Rozdělení respondentů*

Délka ped. praxe v letech (průměrná délka = 10,68 let)	Muži	Ženy	Celkem
1. skup. – do 10 let ped. praxe	78	90	168×59,36 %
2. skup. – nad 10 let ped. praxe	79	36	115×40,64 %
	157×55,48 %	126×44,52 %	283×100,00 %

2. Používání výchovných metod k výchově žáka
3. Používání výchovných metod k výchově skupiny žáků
4. Udržování kázně žáků při vyučování
5. Řešení kázeňských přestupků žáků ve škole
6. Uplatňování individuálního přístupu k žákům ve vyučovací jednotce
7. Přizpůsobování vyučování věku žáků
8. Formulování vzdělávacích cílů vyučovací jednotky
9. Provedení didaktické analýzy učiva
10. Rozvržení učiva na celý školní rok
11. Stanovení učiva pro vyučovací jednotku
12. Rozvržení sledu vyučovací jednotky
13. Provedení nejzákladnější pedagogické (biopsychosociální) diagnostiky žáka
14. Aktivizování žáka v průběhu vyučovací jednotky
15. Udržování pozornosti žáků v průběhu vyučovací jednotky
16. Komunikování se žáky v podobě slovní i mimoslovní
17. Součinnost s nadprůměrnými žáky ve vyučovací jednotce
18. Součinnost s průměrnými žáky ve vyučovací jednotce
19. Součinnost s podprůměrnými žáky ve vyučovací jednotce
20. Motivování žáků ve vyučovací jednotce
21. Vysvětlování učiva ve vyučovací jednotce
22. Zodpovídání dotazů žáků ve vyučovací jednotce
23. Opakování a procvičování učiva ve vyučovací jednotce
24. Formulování učebních otázek a úloh ve vyučovací jednotce

25. Hodnocení a klasifikování žáků ve vyučovací jednotce
26. Sestavení polostandardního didaktického testu a jeho používání ve vyučovací jednotce
27. Organizování samostatné práce žáků ve vyučovací jednotce
28. Používání vnitřně diferencovaného vyučování
29. Používání problémového vyučování
30. Používání adekvátních učebních pomůcek k názornému vyučování
31. Stanovení pozice žáků ve skupině, ve třídě a v ročníku
32. Reagování přiměřeným způsobem na neočekávaný vývoj chování a vzdělávání ve vyučovací jednotce
33. Stanovení sociálního klimatu skupiny, třídy a ročníku
34. Součinnost se spolupracovníky (ostatními pedagogy) při plnění úkolů školy
35. Posuzování sebe sama analýzou videozáznamu vyučovací jednotky

Výsledky průzkumu míry obtížnosti pedagogických činností podle názorů samotných mistrů odborné výchovy uvádí tabulka 3.

Tab. 3: *Výsledky průzkumu*

Respondenti	Nejsnadnější pedagogická činnost	Nejobtížnější pedagogická činnost
1. skupina – muži a ženy	24 × č. 1	28 × č. 35
2. skupina – muži a ženy	17 × č. 1	18 × č. 35
Muži – 1. a 2. skupina	23 × č. 1	28 × č. 35
Ženy – 1. a 2. skupina	18 × č. 1	18 × č. 35
Respondenti celkem	41 × č. 1	46 × č. 35

Průzkum prokázal, že nejsnadnější pedagogickou činností (dovedností) podle názorů (mínění) respondentů je formulování výchovných cílů vyučovací jednotky. To samo o sobě ovšem neznamená, že formulace výchovných cílů vyučovacích jednotek v reálné výuce jsou z pedagogických hledisek stanoveny opravdu ve výkonech žáků s uvedením podmínek a norem výkonů. Znamená to pouze, že dotazovaní mistři odborné výchovy jsou přesvědčeni, že formulování výchovných cílů vyučovacích jednotek jim z nabídnutého souboru dovedností činí nejmenší obtíže.

Zjistilo se, že nejobtížnější pedagogickou činností respondentů je posuzování sebe sama, konkrétně technikou analýzy záznamu vyučovací jednotky. Toto zjištění koresponduje i s výsledky rozhovorů a pozorování autora sdělení, získanými ze souboru více než 700 jiných mistrů odborné výchovy.

Rovněž se prokázalo, že činnost č. 24 Formulování učebních otázek a úloh ve vyučovací jednotce je jedinou dovedností, kterou ani jeden z 283 respon-

dentů nejmenoval buď jako nejsnadnější, nebo jako nejobtížnější pedagogická činnost.³

Předběžné závěry ze tří nejzákladnějších zjištění je možno formulovat takto:

1. První a třetí (neočekávané) zjištění nabádá k tomu, aby se v přípravném (i dalším) vzdělávání mistrů odborné výchovy neopomíjela pedagogická teleologie (taxonomie).
2. Druhé (očekávané) zjištění vede k tomu, aby se ve vzdělávání mistrů odborné výchovy vůbec akcentovala pedagogická diagnostika (autoreflexe).

Po péči vysokoškolských pracovišť požadované v úvodu volají mnozí pedagogové (např. Průcha, 1997). Přesto jsou mistři odborné výchovy převážně objektem pozornosti učitelských periodik (Husník, 2000) a minimálně předmětem zájmu pedagogických publikací. Toto sdělení je proto skromným pokusem o dílčí posun k lepší situaci, konkrétně v Pedagogické orientaci.

Literatura

- BĚLINA, M. Výklad pojmu pedagogický pracovník podle Právnické fakulty Univerzity Karlovy. *Týdeník školství*, 2001, roč. 9, č. 27, s. 10.
- LACINA, P. Jsou učiliště na odpis? *Učitelské noviny*, 2001, roč. 104, č. 11, s. 20.
- Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha*. 1. vyd. Praha: ÚIV-Tauris, 2001, s. 45.
- HUSNÍK, P. Do jaké školy patří mistři odborné výchovy? *Učitelské noviny*, 2001, roč. 104, č. 27, s. 8.
- ŠRÁMEK, R. Jak dál ve vzdělávání učitelů odborných předmětů. *Pedagogická orientace*, 2002, č. 4, s. 110–111.
- ŠIMONÍK, O. *Začínající učitel*. Brno: Paido, 1995. 1. dot., 1. vyd. 102 s.
- Průcha, J. *Moderní pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 496 s.
- HUSNÍK, P. Pozastavený příkaz ministra. *Učitelské noviny*, 2000, roč. 103, č. 37, s. 13.

ŠRÁMEK, R. Mistři odborné výchovy jsou také pedagogičtí pracovníci. *Pedagogická orientace* 2003, č. 1, s. 49–52. ISSN 1211-4669.

Adresa autora: PaedDr. Rudolf Šrámek, CSc., Ústav humanitních věd, PEF MZLU, Zemědělská 1, Brno

³Ve zcela podobném průzkumu Šimoníka (1995) se zjistilo, že správná formulace otázek (učebních úloh) činí obtíže u 46,80 % osob ze 141 respondentů. V jiném šetření Bendla (1997), jehož se zúčastnilo 177 respondentů. (*Pedagogika*, 1997, roč. 47, č. 1, s. 54–64) bylo prokázáno, že formulace učebních úloh je třetí nejjednodušší činnost v souboru 26 pedagogických dovedností.